

LA LLUYTA PER LA VIDA

I

o sol s' havia acotxat sanglant dins d' una boyra humida que rovellava l' horisó; sobre 'l mar gris d' ayguas plomejadas lo barco corria vent en popa.

Lo comandant havia dinat pressurosament pera tornar tot seguit sobre 'l pont. Desde allà interrogá lo cel crepuscular y no degué esser de son agrado la resposta quan feu ab lo cap un moviment que no senyalava res de bó. No obstant lo mar extenia tranquil son inmensa planura á penas inflada per una lleugera onada.

Los passatxers s' havian aixecat de taula y fugint de la atmósfera pesada dels salons y camarots se passejavan per la coberta parlant tranquilament y respirant l' ayre refrescat per la velocitat del barco.

A la part de popa, sobre un feix de cordas, s' hi assentá un home. Sobre cada genoll hi encavalla á un de sos dos infants, sos brassos cerclant sa cintura y sos fronts recolsats á sas espatllas. Aquells llabis d' ángel omplian sas gallas de petons y sas orelles de paraulas tendres.

Son Jaumet! Sa Angeleta! Los portava á sa mare, sa estimada muller que la salut havia desterrat lluny d' ells; avuy deixan pera sempre

la terra d' Amèrica ab una petita fortuna per viurer units y felissos en la patria, en sa estimada Catalunya.

Los dos nens s' adormian y l' home somniava, la vista perduda en las tenebras com probant de foradarlas pera avistar la costa espanyola hont son cor los havia precedit.

Passá una ventada que feu gemegar los pals y plorar lo cordatge.

Lo pare baixá al camarot ab sa doble càrrega, estengué sens despetar sos dos fills l' un al costat de l' altre y assegut prop d' ells reprenegué joyós lo somni de l' endemà pera comensarlo ja á veurer.

II

A sobre lo firmament s' entenebrava; á sota lo mar retrunyia mes y mes fort.

Curtas onas de fons aixecavan lo navir ab soptas sotregadas, s' apartavan després y deixavan caurer tota sa massa dins un sot capís de romprer sa menbrura que jamegava llastimosament.

Inclinat sobre 'l porta-veu, lo capitá donava per intèrvalls una ordre nova, d' un accent nervios, xiulant com las ratxadas del vent. Pesats trossos de mar s' abrahonavan á la popa precipitant lo baixell dins las onas y trossejant lo timó que subjectavan penosament dos homes agafats á la roda.

Un espetech dominá la remor de la tempesta, la barra cessá sas estrebadas, lo bastiment no tingué governall.

Y en mitx la nit, baix l' empenta rondinosa del vent, lo barco corria perdut, sens fré, sens destí...

Sens destí? Ah! ab la marxa vertiginosa de sa fugida, lo capitá calculava qu' á punta de dia tocaria la terra... Ahont?... Aniria á encallar-se en un banch d' arena ó s' esberlaria contra una roca?

A la bona de Deu.

Son navir, son baixell que tant estimava, al que donava una ànima, la seva á falta d' altre, estava perdut; no hi havia altre cosa á esperar que 'l salvament dels passatxers.

Preparadas las canoas y posats los salva-vidas s' esperava que l' hora arrivés...

Sempre en l' ombra espessa lo barco fugia portat per l' huracà sobre l' embestida rabiosa de las ayguas galopants, volant á través la boyra com una fulla seca en un torvellí de pols...

Una ratlla confosa talla l' horisó; l' auba!....

Al mateix instant una sotragada para en sech lo barco; s' enlaira, tambaleja, s' ensorra, s' abat aixegut del costat, ensorrat en una roca.

III

Sobtament, sotrequeixats per l' ensopegada, los passatxers s' atolondran, se precipitan sobre 'l pout, prenen per assalt las embarcacions; s' hi enfilan á tota pressa; las espentas furiosas de las onas n' esberlan una contra 'l navir perdut; se tallan depressa las amarras y recargadas las traineras s' allunyan suspesas sobre 'l mar movedis.

Lo dia s' aixeca. il·luminant la costa á pocas millas de distancia; l' esperansa reneix.

Lo barco esberlat, poch á poch s' ensorra; un bot xuclat per lo remoli segueix lo baixell cap al fons...

Alguns desgraciats retornan á la superficie, s' acostan, s' agrupan en un feix de carn humana, despres se 'n van á fons y sos crits d'agonia son ofegats per las riallas de las onas qu' ajogassadas van empaitantse.

No obstant un home neda encare; ab son bras esquer abraça un nen petit y ab la ma sosté una noyeta ab lo cap fora de l' aygua. Vigorosament ab son bras lliure y ab sas camas lluita contra 'l mar. La terra n' es cercana y 's salvarán!..

Mes son doble fardo paralisa sos esforços; avansa penosament sofocat pel rompent de las onas. Son pit batega ab fatich y son respir enrarescut xiula entre sas dents... Oh! no! no! se refá, vol viurer, per estimar y sentirse estimar, viurer per sa esposa, per tornarli sos infants que li deurán duas vegadas la vida!..

L' aygua bruta li escup sas babas á la cara, sos brassos li pesan, sent venir l' enrampament espantós que li lliga las camas com los tentaculs d' un pop... no pot mes...

Van á morir tots tres?

Ah! si no hi hagués mes que una criatura á salvar, ell sabria lo bon nadador, portarla á terra, pero dos no pot pas!

Oh! quina!... May, aixó may!... Son pensament se revolta pero 'l instint li murmura á cau d' orella sa terrible tentació; es necessari aquest sacrifici ó la mort...

Morir tots tres!... Y sa esposa quedarà sola, miserable, inconsola-

da!... Pensa ab ella, ab son dol etern si l'abandonan tots tres mentres que dos podrian encara donarli dias de goig!

Ha lliurat sa última batalla, probat son suprém esforç... lo mar va á empassarsels... encola sos llabis al front del petit Jaumet... obra 'l bras.

Ell lluita al extrém d' una ma, nedant sempre.

Solsament l' Angeleta es ab éll, sa Angeleta que li crida «Pare! pare! y en Jaumet? aném á buscarlo!»

Impassiblement, la boca sellada estalviant son respir, l' home tira cap á la costa... Las brasadas se juntan á las brassadas... Aquella terra que creya tocar, sembla fugir devant d' éll; darrera las onas tambol·lan en son seno lo cos del infant desaparegut que barreja l' últim crit de socors al darrer jemech d' agonía.

Ell lluita, lluita sempre ab la potent energia d' un desesperat.

Un pes enorme li oprimeix lo coll; sos brassos, son bras esquer sobre tot s' esclafa sota una ma de plom.

Cambia sa Angeleta d' espatlla; durant aquesta operació, una onada li cobreix lo cap; remonta á flor escanyat, sense alé, sens forsa.

No hi fa res; éll no abandonarà pas á sa Angeleta l' últim plansó de la familia... Y un suspir li ompla 'l coll. Creu veurer lo cos de son herehuet rodolant tot morat sobre l' arena envoltat ab un llensoll de molsa.

La sanch á glopadas tumultuosas martelleja sos polsos; las venas infladas de son front oprimeixen son cervell, una boira enfosqueix sos ulls...

Aquesta vegada es la fi; la mort inevitable...

Apreta contra sa boca que s' obra assedegada lo front de sa petita filla, l' estreny ab sos dos brassos... y s' esfonsa...

Pero éll ha sortit encare de nou; neda ab sos dos brassos violentment, inconcienment; l' instint de la conservació ha mort lo pare y la bestia se defensa de la mort; sos esforços se multipliquen, va, s' acosta... y una onada 'l tira sobre la platxa, ahont lo poble s' es reunit per ausiliar als naufrechs...

IV

Al obrir los ulls, s' ha vist en un gran llit, sa esposa plorant al capsal.

Llavors li ha demanat sos fills; despres, de cop la memoria li ha tornat y de son cap massa feble n' ha fugit la rahó...

Are cada dia va á seurer sobre la sorra guayant lo mar com lo bressol de sos fills Y quant infla sas onas que venen á desferse á sos peus, s' aixeca per correr á son encontre. Sa esposa 'l reté dolsament y éll s' enfada de que se 'l privi d' esser lo primer en abraçar y petonejar á sos fills qu' éll veu venir allá baix lluny, sobre l' ona...

LLUIS BERENGUER.

Artés 14 Agost 1890.

LA ORACIÓ DEL REY

TRAVALL LLEGIT EN LA INAUGURACIÓ DE LA «LLIGA DE CATALUNYA»
EN LA CIUTAT DE MANRESA

¡La oració del Rey! Que la resi
quí cobra, que jo pago. (Ditxo
popular de Barcelona al sentir
lo toch de la oració del Rey.)

EN 1714

OTS los dias en lo punt de tocar las duas de la tarde del Seny de las horas de la Seu de Barcelona, respon desde 'l campanar bessó de nostra Santa Bassílica, la campana major ab tres batalladas que senyalan lo toch de la oració.

En las familias católicas que al sentir en lo matí, mitjdía y vespre semblant toch, tots se descubreixen y de genolls resan l' Ave-Maria, al sentir la senyal de la oració de las duas de la tarde ningú 'n fa cas: tothom prossegueix la seva tasca y un que altre vellet s' arronsa d' espatllas y diu ab indiferencia:

— ¡La oració del Rey! Que la resi qui cobra, que jo pago, y ningú ni avans ni ara, si es fill de Barcelona, resa may la oració del Rey.

¿Per qué aixó en la ciutat de Maria? com s' anomena ab orgull Barcelona.

Vaig á contarho tal com ho diu la crónica de ma estimada patria.

Era en 1714 poch temps després d' haver las tropas castellanas y francesas entrat á la forsa en la ciutat de Barcelona, la qual se defensá com altra Numancia, essent l' admiració de tot Europa, contra 'l govern usurpador del primer Borbon, lo net de Lluís XIV. Per los carrers de la ciutat, casi bé deserta y mitj enrunada, se veyá discorre entre homens d' armas lo pregoner, lo qual, parantse en las plassas, després de tocar per tres vegadas sa llarga trompeta, feya al poble que l' enrotllava aqueixa extranya crida:

— En nom de Sa real Magestat D. Felip V que Deu guardi, per ditja nostra rey d' Espanya, fem á saber que es voluntat y manament de dit Senyor Rey que tocadas duas horas del rellotge de la Seu de Barcelona, la campana major de dita Seu toqui la oració com s' acostuma en lo matí, mitjdia y vespre á fi de que 'ls habitants de Barcelona preguin per nostre Rey y sa real familia en desagravi de las ofensas fetas á sa real magestat. ¡Visca 'l Senyor Rey D. Felip V.!

Lo poble ohí la crida y se retirá sens dir res, mes ningú contestá á la aclamació del pregoner. A las duas de la tarde s' obíren los tochs de la campana anomenada la Badada que doná la primera senyal de la oració. Després seguiren magestuosos los de la campana major.

En los carrers y en las plassas ahont en aquell temps de fé al sentir las oracions tothom se detenía, queya de genolls y 'ls homes se treyan los barrets y las barretinas, ningú feu cas dels tochs de la gran campana de la Seu; tothom seguí son camí mentres alguns ciutadans y menestrals de Barcelona deyan de baix en baix.—La oració del rey! Que la resi qui cobra, que jo pago.

Se veyá 'l barri de la Ribera de garbí convertit en runas, sos temples mitj enderrocats y sas casas cremadas; tot desert y sense habitants, puig sas plassas y carrers estaban sentenciats á desaparèixer per aixecar la ignominiosa ciutadela per escarment de Barcelona. Corrian murmurant las ayguas del rech y 's veyá l' arch del pont del Born, damunt del qual aixecaba sos pilans de pedra negrenca, la terrible forca.

EN 1724

Han passat deu anys y altra volta ressona per los carrers y plassas de Barcelona un pregó real.

Aqueixa vegada es d'alegria.

—Lo Senyor Rey Felip V fa saber á la ciutat de Barcelona que ha resolt coronar per rey d'Espanya á son fill primogénit ab lo nom de Lluís I.

Lo nou rey es un jovencel de disset anys.

Tal volta Felip V pensa que no habent rebut la Espanya y en particular Catalunya cap agravi de son fill, aquest serà més ben rebut y apreciat que ell.

Lo poble escolta ab respecte tan extranya nova, mes al acabar lo nunci la crida y donant la veu de visca lo Rey D. Lluís I, ningú respon, tothom arronsa las espatllas y 's retira. Barcelona no pot olvidar los ultratges fets per la casa de Borbon, sas llibertats perdudas, sas vidas é hisendas perdudas també y 'ls cástichs terribles que sufrí la ciutat, y, en lloch de victorejar al nou rey, los vehins cantan de baix en baix la cansó irónica que varen treurer á Lluís XIV quan los catalans varen derrotar á las tropas de Felip V en mil setcents sis, que ha arribat fins á nostres temps y diu:

En mil setcents y sis
va venir lo rey Lluís
ab un caball de canya
fumant tabaco blanch
que no era del estanch
sino vingut de Fransa.

Una companyia dels Minyons d'en Veciana coneguts avuy per Mossos de la Esquadra que vingueren pel pont del Born feu callar als que cantavan.

Allavors se sentiren las duas de la tarde. Desde l'alt campanar de la Seu tocaren la oració del Rey. Barcelona no pregá per lo rey Lluís com no pregava per lo rey Felip. Ningú s'agenollá, ningú 's tragué 'l barret ni la barretina.

Tothom feu son camí.

Damunt del pont del Born aixecá sos pilans de pedra negrenca la

terrible forca, veyentse entre mitj la nova Ciutadela que s' alsá en lo lloch del enderrocat barri de la Ribera de garbí per escarment y cástich de Barcelona, mentres los antichs propietaris d' aquell barri, despossehits de sos bens y sens casa ni alberch, demanavan caritat. Ha passat la patrulla, y 'l poble de baix en baix canta la cansó del rey Lluís.

LO CÁSTICH DE DEU

Malas novas venen de Madrit. Lo correu acaba d' arribar á Barcelona y en lloch de fer petar lo fuet, en lloch de portar guarnidas la mulas ab borlas, cascabells y picarols en sos collars y retrangas armant molta fressa, las bestias atravessan la ciutat cobertas de grans mantas negras, sens fer més remor que 'l que fan sas ferraduras.

—¿Qué sacceheix? preguntan ab gran cuydado los fills de Barcelona.

—Ha mort lo Senyor rey D. Lluís I.

Al ohir tan trista nova la ciutat quedá consternada. La mort del jovenet de disset anys, l' esperansa de son pare, 'l que era 'l seu idol porque feu lo que cap pare fá donántli ja en vida sa herencia en prova de son excessiu carinyo, per forsa haurá ferit terriblement lo cor del rey Felip.

Lo jovenet rey Lluís tan sols regná set mesós y pochos dias.

Los fills de Barcelona y ab ella Catalunya entera en vista de tanta desgracia abaixaren lo cap y ploraren ab lo rey Felip la trista mort de son malaguanyat fill y perdonaren al infelis pare. La ciutat se vestí de negre. Cortinas negras penjaren de sos balcon y finestras; s' aixecá en la Seu un gran catafal, damunt del que 's posá 'l mantell real y la corona.

La iglesia estava plena. Tothom pregava per l' infortunat rey Lluís y encara per lo més infortunat rey Felip.

Quan á las duas de la tarde s' ohiren las campanadas que senyallavan la oració del Rey, los fills de Barcelona en sas casas caygueren de genolls.

No resaren la oració, pero si que demanaren misericordia per son tirá, per aquell que havia castigat sens pietat á Catalunya, á lo qual acabava de venjar terriblement la justicia de Deu, que no respecta ni á las téstas coronadas.

—Hem sigut oprimits, deyan los catalans; hem perdut nostras llibertats, som los aborrits d' Espanya; pero Deu ha fet justícia ferint á nostre tirá en lo fons de son cor, llevantli la prenda que més estimava, son fill preferit, lo somni de sa vida entera, y 'l rey Felip, després d' haver baixat del trono sentanthi ab goig y orgull de pare á son fill que era sa vida, torna á pujarhi, regant sos grahons ab llágrimas que surten més de son cor, que de sos ulls. No hi ha cap dupte que Felip V hauria preferit morir mil vegadas, y 'ls pares y mares que aixó pensavan, ploravan ab lo desventurat Rey y deyan:

—Ja n' hi ha prou, Deu meu, Catalunya ja está venjada. Pietat per lo rey Felip.

Mes la justícia de Deu no 's contenta pas, y no perdoná encara. Se cometeren grans iniquitats en Catalunya y devian pagar-se, y son càstich lo veyém avuy. Felip V visqué y morí ab tristesa que llegá á Ferran VI. Carles III fou més afortunat, mes cometé grans errors. Carles IV perdé son regne, morint lluny de sa patria, y 'l regnat de Ferran VII no fou ni tranquil ni gloriós, fent per ell Catalunya lo que may meresqué. Una guerra civil comensá ab lo regnat d' Isabel y la familia de Felip V: se barallaren ells ab ells pitjor que si perteneixessin á nacions enemigas regant la nostra ab sanch de tres guerras de germans.

Deu ha castigat á la familia de Borbon: ben castigada es.

Fransa, d' hont procedian, los portá al suplici, y si vingué la restauració, caygueren altra volta del trono per no aixecarse més en aquella nació.

Nápol's los vegé cáurer també com succehí en lo ducat de Parma, y sols se conservan en Espanya. ¡Quina testa coronada ocupa avuy lo trono dels Borbons!... Un ser frágil, una petita criatura innocent que no té cap culpa en lo passat, que com á un llum una bufada pot apagar.

La justícia de Deu s' ha fet véurer: doném pas á la justícia de Deu.

¡Catalans quan sentiú las duas del Seny de las horas ja podeu resar la oració del Rey!

EN 1888

Per qué després de més d' un sigle y mitj altre volta grans escuadras rodejan lo port de Barcelona y sos canons atronan la ciutat responent lo Castell de Montjuich y es tanta la fumera que fins arriba á entervolirse lo pur blau de son cel sens rival?

¿Qué succeheix, puig cosa com aquella no s' ha vist may, onejant en lo port los penons de totas las nacions de Europa, penons nacionals, reals é imperials de Fransa, Italia, Portugal, Suecia, Russia, Alemanyia y Austria ab sas escuadras, las quals portan en sos bastiments reys y princeps de la sanch, y tots ¡oh hermosa pátria meval venen á saludarte retornantsen ab greu á la seva terra?

Es que Barcelona y ab ella Catalunya entera s' han fet justicia y á forsa de trevall s' han conquistat lo lloch que 'ls perteneixia.

Felip V aixecá per cástich dels catalans dos monuments que recordassen sa rebeldia: la Ciutadela de Barcelona y l' Universitat de Cervera, que tragué de Barcelona y la aixecá en aquella ciutat en pago de sa traidoria

La Ciutadela ha caygut á impuls del picot, aixecantse en son lloch lo deliciós siti del Park, y en la Gran-Via s' aixecá la nova Universitat de Barcelona, deixant á Cervera com á monument d' oprobí la abandonada Universitat que li regalá Felip V, la qual deserta y mitj en runas no crida avuy la atenció de ningú. Ningú la visita ja. Ningú se 'n recorda.

En mitj del nou Park de Barcelona s' aixecan hermosos edificis. Son los palaus de l' industria, de las arts y de l' agricultura.

Espanya com Fransa, Inglaterra y Austria ha volgut tenir sa Exposició y, cosa rara, no ha sigut sa capital qui la ha tinguda, sino Barcelona, que ha fet dir als estrangers que la veritable capital d' Espanya es la de Catalunya sino que la Cort está en Madrit, y per aqueix motiu es que totas las escuadras d' Europa saludan la noble ciutat, y que las testas coronadas passejan en sos blasonats cotxes sos carrers y passeigs.

En mitj de la Exposició s' aixeca un trono y en ell hi seu una hermosa dama ab un nen ros demunt de sos genolls.

¿Qui es la dama? ¿Qui es lo nen?

La noble princesa es una neta de la casa d' Austria per quí Catalunya vessá tanta sanch.

Lo nen es lo derrer decendent de Felip V.

¡Vols, oh estimada pátria meva, tan calumniada, tan castigada, més triomf!

Ets la veritable capital d' Espanya: tots te prestan homenatge, testas imperials y reals.

T' ho has conquistat ab ton trevall.

Un pás tan sols te falta.

Conquista are tas antigas llibertats.

Aquestas vindrán per sí mateixas. Y s' imposarán, puig un poble trevallador y heróich com lo nostre ias mereix, y alashoras quant toquin las duas del rellotje de la Seu, la campana major permanexerà muda y ningú se recordará de l' oració del rey.

Lo pont del Born no existeix. Han sigut enderrocats los pilans de la forca. En son lloch s' hi veu una hermosa plassa de mercat. Lo Park ocupa part de lo que fou Pla den Llui y en son entorn s' aixeca rialler lo nou barri de la Ribera, pero més gran, més estens, anantse á junjar ab Sant Martí de Provensals.

Valiosos edificis caygueren enderrocats per lo picot estúpit, pero de més hermosos s' aixecan ara.

En lloch de l' hospital de Santa Marta se veu florir lo benéfich assil de las Germanetas dels pobres, y per sustituir l' antich monastir de Santa Clara s' aixeca esbelta la hermosa agulla que corona lo monastir de las Salesas ab sa bella iglesia, vegentse no lluny la de las Beatas de Santa Catarina y treynt son cap la obra colossal de la Sagrada familia.

Los estrets carrers de la Ribera de garví s' han tornat obrir en amplas vías: sos edificis petits son avuy hermosas casas.

¿Qué resta de l' obra de Felip V? Casi bé rés.

L' iglesia de la Ciutadela y uns quants pabellons que Barcelona vol convertir en Palau real.

Lo consell de Madrit demaná al Rey Felip que arrasés á Barcelona y en son lloch hi posés una columna en qual pedestal s' hi llegís: Aquí vá existir una ciutat rebelada. ¡Miserables cobarts!

Lo rey Felip no era tonto y no volgué ferho. Conservá la ciutat, la qual es avuy la millor joya d' Espanya.

¿Quí foren los que tal cosa aconsellaren? No volém saberho, ¿Per ventura averigüem lo nom de l' asquerós insecte que viu entre lo femer?

Sols si sabém que ningú d' ells parlava catalá.

Barcelona ha olvidat á aquellas malas ánimas que aconsellaren á un rey francés que enderroqués á una ciutat espanyola. Barcelona los ha relegat al despreci, la noble ciutat los perdona y fa sa vía dihent ab lo veritable coratge catalá de 1713.

Visquen Sant Jordi y Santa Eularia! y avant, avant!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

EN L' ALBUM DE LA SENYORETA ISABEL SOLER

I invocant sens parar, ple d'esperansa,
Sia ma musa alegre y gens esquivia
Y vuy que 'n lo teu album he d' escriurer,
Que 'm diu al fi que aixó es tasca senzilla:
Estampant lo teu nom, es, sens duptarho
Ta mes bella y correcta poesia.

FRANCISCO FLOS Y CALCAT.

LA RONDALLA DE LAS REYNAS

Una rondalla nova
s' ha dictat: per duas reynas:
tant per esser l' nna altiva,
com per l' altre esser modesta.
¡Rondalla, que com vassall
la contaria ab mes penal

Mes no som jo vassall, no,
y estich gojos de no serne,
d' aquella que 'n soli altiu,
ab lo poder de vil ceptre,
esmortit te un poble gran,
que sots son trono gemega.

Ab tot, era hermosa y rica:
¡Si n' era de rica y bella!
¡Si 'n tenia de vassalls!...
¡De aduladors... ¡Qui mes qu' ella!
¡De damas y caballers...
quants ne tindria la reyna!

Ab sa corona d' or fi,
no hi dansan pas amoretas;
ni ab los seus mantells brodats,
se posa 'l poble de festa;
ja que sols ab satí y or
s' hi envolcalla la gran reyna.

¡Y no acaba encar aquí
lo que 's diu com rondalleta!
No, no acaba encar per cert.
N' es molt més l' que 's diu d' ella,
quan no sent pas pel vassall
ni ua... ay... que 'l cor l' hi enternesca.

En los seus somnis, lo goig
sempre 'l veu cubert de perlas:
per so, luxuria y orgull,
vanitat, odi y superbia,
dintre d' un mar de dolors
ofegarán los goigs d' ella.

Si te 'l poble á sota peu,
se 'n pot ben gaudir la reyna,
la mestressa del casal.
que com madrastra feresta,
llensa 'l fill esporuguit
desde 'l mont á la ribera.

Mes... ay! vanas ilusions
las que 'n somnis veu inquieta:
la reyna ab mes poderiu
que felló un cel enmantella,
veurá fet tot enderrochs
lo soli que la sustenta.

Perque al rodar sa corona,
caurá fet bossins son ceptre;
fet á trossos lo dosser,
y 'l mantell brodat de seda,

restará com drap fangós
que ni 'l més pobre arreplega.

.....

Gojosa la reyna nostra
diu: del mont á la ribera
no hi anirán pas mos fills...
¡May hi van los fills de reyna!
Si ella ha estat reyna d' orgull,
jo so reyna entre la ciencia.

¡Si jo tinch fills trobadors
que cantan la meva terra,
Ah!... Perque no dech cantar
ab ells, esclama ab tendresa!
Si butxins pels fills sols te,
jo pels meus, tinch amoretas.

Benhaja.. reyna y senyora
diu que 'l poble á chor tot deya:
Reyna sou, reyna sereu
mentres Catalunya alentia,
mentres polsin liras d' or
los capdills que ab fe 'us rodejan.

¡Primer diumenge de Maig
benvingut sigas per sempre!!
¡Si 'ns mantens reyna y amors
també 't dirém rondalletes!

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS.

Manlleu 18 Setembre de 1890.

UNA CANSÓ

I

UAN jo 'l vaig conèixe era molt vell; mes quan succehi lo que 'us contaré, tot just lo pel comensava à ombrejarli lo llavi de sobre.

D' aixó qu' ara 'us vaig à parlar, fà més de seixanta anys. Vá passar á Caldetas.

En Bialó, fill de la Coloma, era l' hereu de una casa de la carretera, xica, fumada, plena de goteras, carregada de brutícia, buyda del estable, desembrassada de parets, de xemeneya poch feynera, y ab una cassarola, una olla y una paella y no més, á la cuyna. Per foch se solían valdre de las canyas del torrent y de las escorxas y fustám que vora la platxa s' arreplegavan. Altament era ben plantat, pero magre; treballava ab un patró d' un llahut que trafiquejava ab Rosas, Palamós, Mataró y Barcelona no passant may més enlla de eixos dos estréms de sa ratlla de comers. Era fort, perque son temperament nerviós li dava fortalesa, tenia picardia, enginy y sobre tot molta ambició. ¿Sabéu quina alsaria tindria? Uns nou pams. Si quan los francesos ván passar per la carretera la primera vegada, un sargento al véurel' ja vá dir:

—Beau sapeur!

Pero tant com tenia d'alt, tenia també de mandra. Quan lo seu patró, que 's deya Lluch, no 'l necessitava, l'hauriau vist de panxa al sol á l'hivern y á l'ombra á l'estiu, á l'hora que cantan las cigalas: y quan lo necessitava, ¡si 'l tenia de cridar! Prou vos ho hagueran dit los pochs vehins, que d'un cap de dia á l'altre, altra cosa no sentían sino lo nom de Bialó acompanyat d'alguna d'aquellas interjeccions tan revessas que solen usar la gent de mar.

Y no 'us penséu que, quan jaguéis, perdés lo temps, res d'aixó; també travallava y molt, pero de cervell. Rumiava sempre com podria ser que ell arribás á ésser rich. Y tant era lo que hi pensava, que algú deya si ja 'n tenia un arrel. Mes ¿quí fa càs del dir de la gent!

Ara véuse aquí que una nit d'hivern, pam! pam! trukan á la porta de casa la Coloma, y un pich lo portal quedá franch, s'ompla tota l'entrada de soldats: (sempre n'hi devian cabre sis ó set).

En Bialó vá traure 'l cap per la porta, perque á fora se sentía molta fressa, y, ¡válgam Deu! quina lluhentor de fusells no se li vá presentar als ulls á la claror de la lluna; tota la carretera, tots los camps, totas las casas estavan farsidas de espanyols. Era la divisió del general O'donnell que sabent que aquella nit una columna francesa baixava de Girona cap á Barcelona y tenia de passar per allí, la volía esperar. Tots los punts estavan presos, la Torre dels Encantats, la costa d'en Milans, la riera, la rectoria, la platxa; las mides no podían mancar, tothom estava apunt. Allá á las deu lo brogit de la munió vá anar finint; los uns d'aguayt, los altres descansant. Aviat no més ván sentir-se de tant en tant las feixugas petjadas dels centinellas.

Tot plegat, á mitja nit, un crit seguit de una descàrrega despertá á tots los vehins, dels quals los més se taparen los caps ab los llansols, sent molt pochs los que deixaren la escalfor del llit per la fredor de las finestras. Sols tres ó quatre se arriscaren á traure lo cap fora. Lo Bialó fou un d'ells, acompanyat de sa mare que no 'l volgué creure, per més qu'ell li deya que 's fiqués á dins. Lo carrer era prou clar ab la claror de la lluna per poderlo veure plé de moviment. Al cap d'avall del carrer, un pilot de granaders ab sos alts morrions, fentse forts darrera de dos carros encreuhats, aguantavan un foch crú y seguit. Al seu darrera un oficial ab lo brás embenat, donava veus y anava omplint, trayent soldats de un pilot arrambat á la paret, los buyts que las balas francesas feyan entre 'ls dels carros. De tant en tant, un «¡ay!» ó un soroll sech seguit del remor de una pedra al caure á terra: era algun cap de teula petat per alguna bala. Ja la flamarada de la

descárrega pintava las casas de bermell com en un dia de foch; ja un soroll com lo de la rovinada venint de la part del rieral tot ho aixordava... En Bialó que 'u sabia perque á Barcelona més de dos y tres cops havia vist fer exercici á la tropa, deya á sa mare qu' alló era la cavalleria... Mes lluny ressonava lo canó, braviu, potent com lo tró, y de tant en tant, si paivagavan aqueixos estrépits, la calmosa y acompassada ramor del mar estenent sas onas sobre la pla'ja, donava á tan horrible quadro lo contrast més viu qu' esmaginarse puga... ¡qué trist era tot aixó vist á la claror de la lluna!

De sopte una cridoria inmensa seguida de centenars de descárregas envahí lo poble y 's vá veure als que hi havia al cap del carrer recular poch á poch en un principi y après fugir corrents cap al rieral, seguits de una vintena de dragons que ab la cúa del casco volejant y sabre en má los encalsavan renegant com endemoniats. Al peu de la finestra hont era en Bialó, un dels de cavall vá bambolear y posantse la mà al cor, llansant un «¡ay!» caigué estés sens dir cap més paraula. Los altres seguiren carrer avall, sabrejant tot lo que 'ls venia á tom.

Bialó guaytá á sa mare, y haventse comprés los dos sens dirse paraula, cap á la entrada feren via.

No trigá molt á sentirse grinyolar los golfos de la porta del carrer, y après d' haver tret primer lo cap en Bialó, segur de que aquell estava net, ixqué acompanyat de sa mare. Abdós s' atansaren al que jeya, era un oficial francès. Lo cavall s' havia tornat á posar dret y ab lo cap baix flayrava al seu amo. En Bialó agafá al nafrat pel cap y sa mare pels peus, y, si bé ab pena, á casa seua l'entraren. Un xich après vá sortir novament lo mariner y agafant per la brida al cavall se l'entrá també cap á dins. La porta vá tornar á ser tancada y en lo carrer regná la quietut de la mort, sols interrompuda per la ramor llunyana de la feresta lluyta.

II

Era á punta de dia quan en Bialó alsantse de la llar y pujant dos esgrahonets, obrí una porta que, al costat de la pastera, hi havia pintada de blau.

Aquella porta donava pás cap á dins de una xica cambra, aclarida per un baix finestral que obria sobre un xich hortet mal cuidat y hu-

mit, lletjesa que feya ressaltar més y més la verdor y netedat del vehí. ¡Oh! es que allí hi havia una noya de setze anys, alta, moreneta, d' ulls negres y boca pintada com la flor del carmesí, que ho conre-sava y per cert que, molts de cops ho havia contemplat en Bialó, sos-pirant sovint sovint y de baix en baix.

Ara bé, en aqueixa cambra y damunt de un mal catre y espellifada máfega, jeya l' oficial de cavalleria, groch com una cera y brut de sanch tot lo pit.

Al entrar lo mariner, alsá 'l cap.

—¡Ah! ¿sou vos?—digué.

—Sí, ¿cóm vos trobéu?

—Sino fos la set que 'm devora...

—Havéu acabat l' ayga de la escudella?

—No me 'n queda gota.

—Ja 'us ne duré més.

Y en Bialó agafá una escudella de fusta é ixqué.

Mentres l' omplia d' ayga clara, sa mare que venia de fora, se li atansá y baixet, baixet:

—Sabs, la Grossa?—li vá dir á la orella.

—La del cantó?—preguntá lo mariner.

—La mateixa. Ja es rica.

—Cá!

—Sí, sí. Tot m' ho ha dit en Jaume, que també n' ha pellucat un bon xich. Oh, quina llástima! Si tú no fosses tan mandra, prou forem també richs ara nosaltres.

—Y donchs?

—Sí, sí, prou ne fóram bona pila.

—Es que no podém serho encara?

—Oh! ara com ara ja no es tant senzill.

Lo mariner arronsá las espatllas y comensá á posar ayga á la es-cudella del ferit.

—No veus,—murmurá la vella,— si tú t' haguesses espabilat més, haurias eixit fora y... dels que moren alguns n' hi ha de richs... La Grossa, té un rellotje, tot d' or, més preciós!

—Pero d' hont l' ha tret?

—De la butxaca d' un que jeya... Lo dels morts es de qui ho troba.

—Alabat siga aquest moment... Ara vos he entés. Teniu rahó; pero un hom té tantas caborias que no pensa en tot. Veurém.

Y dihent aixó, altre cop, ab la escudella plena d' ayga, se 'n torná á la cambra del oficial.

Aquest al sentir sos passos alsá 'l cap y ab la má dreta prenent la escudella, de correguda se vá beure tota l' ayga.

—Vos pot fer mal, si bevéu tant—vá dirli en Bialó guaytántsel' de fit á fit.

—Tenia tanta set! Ara 'm sento millor. Diguéu, los meus ¿hont son?

Bialó estava encantat mirantsel'.

—Hont son los meus?—repetí l' oficial.

—Ah!—feu lo mariner fixantse en las paraulas que li acabavan de ser ditas.—No 'u vulláu saber.

Y prengué un ayre de compassiú. Un bon observador n' haguera dit fals y algú que s' hi hagués fixat mes, hauria vist que pel servell del mariner hi ballava alguna mala fal-lera.

—¿Hem perdut?

—Y molt nos ha de costar de amagarvos, perque 'ls nostres no 'us trobin.

—No pot ser, no, no hem perdut. Al nostre general may ningú l' ha fet recular.

—Fins avuy. No cridéu. Si 'us sentisen, no 'us quedaria pas un minut de vida.

—Ah! es ben trist!

—Y apres d' un ratet de quietut, lo nafrat mig aixecantse apunta-lat ab son colze:

—Mira—va dirli—jo no vull morir. So jove, tinch una estimada y no 'm faltan bens de fortuna. Tú no sabs lò qu' es deixar lo mon quan se té tot aixó!

—Si, pero tot aixó ho podéu perdre ab un crit, ab un imprudent que tregui 'l cap per dalt de la paret d' aquell hort... per la cosa mes ténue.

L' oficial llavors agafá per una de las mans al mariner.

—So rich. Sálvam y no patirás de fam may en la vida.

—Jo si que no hi puch fer res, pobre de mi, com no siga comprometre'm si saben que 'us he escondit.

—Tens por de fer una obra de caritat?

—Por, no: mes á vos tampoch 'us agrada gayre pensar en la mort.

—Sálvam y tot lo que tinch es teu.

Lo mariner hipócritament alsá 'ls ulls cap al cel.

—Prou ho voldria...

L' oficial seguia ab los ulls tots los seus gestos:

—Mira, ab lo rellotge y l' anell que duch y lo que 't daré d' aquesta culebra que 'm volta 'l cos, ne tens prou per ferte un barco y ser patró.

Bialó no va respondré res, la seva cara al sentir estos mots va pendre una expressió sinistra.

—De veras?—preguntà, —abalantsanse cap al oficial.

Aquest se feu enrera horrorisat al veure la cara del home del mar, que ab los ulls saltantli de las concàs y las mans trémolas agafà al pobre nafrat y... l' escanyà, tot barbotegant:

—No 'n tinch prou ab lo que 'm daràs, ho vull tot, tot será meu: aixó y 'l cavall y lo de la motxilla; renegat de Deu, vesten al infern á parlar gabaig.

Mes á sa última paraula s' hi juntà un horrorós crit d' esglay que venia de part del hort de la vebina.

Bialó deixà al cadavre y corregué cap al hort vehi y guaytà dins... No hi havia res.

III

Ja feya tres mesos de lo que 'us he esplicat; en Bialó tenia un barco nou, feya diners. la casa estava ben moblada, la cuyna neta, los llits ab dos matalassos y un bon cavall rodava la sinia del hort, perque ara en Bialó tenia un bon hort comprat al vehi del costat. No havia pres muller perque la qu' ell volia, no s' hi havia avingut y fins semblava que 'l véurel li fes mal; donchs mes d' una y de dos vegadas sent ell al hort seu y havent tret lo cap per damunt de la paret per donarli lo bon dia, la pobre donzella havia caygut un basca. Pero aixó era un contratemps, com qualsevol altre: veritat es que tampoch filava gayre be ab los del poble, pero ¿qui fa cas de la gent? ¡Es tant envejosa! Com que era rich, los altres no 'l podian veure.

Aixis es que, quan ell anava al hostal, tothom n' eixia; los altres patrons li deyan lo Judas, y tot ¿per qué? Perque lo seu barco era 'l mes nou y 'l mes caminador, com que feya tres viatges. al temps que 'ls altres no 'n feyan sino dos.

Li havian llevat també un gros fals testimoni... Deyan qu' havia escanyat un hoste. Ell! Y quan li van llevar? Justament ara que cada dia anava á missa y feya caritats á tots los pobres y passava 'l rosari á

bordo ab lo mariner que havia llogat perque 'l ajudés en sos tráfechs. Res, dir de la gent. Enveja.

Ara be, una tarda havent enrotllat la sirga, se 'n tornava ab lo cap baix cap al poble, quan al passar per vora de la taberna li va semblar que cantavan. Com feya temps que estava trist, va voler alegrarse y s' hi va ficar. Cosa estranya, los altres no 's van moure y seguiren cantant. Era una cansó molt trista de tonada, la cantava un patró jove y 'is altres l' acompanyavan al responament ab picaments de mans.

En Bialó, se va quedar darrera de tots y escoltá.

Lo patró que la cantava al véurel feu una senya al del costat y seguí cantant la tornada acompanyat de tots los demés.

*Ja quan era petitet
lo seu pare 'l castigava,
lo ma viure qu' ara 'n du
de petit ja 'l senyalava.*

Ur dia ne va hostatjar
un soldat que rich estava
l' havian nafrat al pit
y per moments s' escolava,
pera robarli 'l diner
sense cor l' assessinava,
l' escanyava sobre 'l llit,
sobre 'l llit hont reposava.
Malhaja qui n' ha parit
un fill ab semblants entranyas!
Ab los diners del soldat
un barco nou se comprava
y, encara que brut de sanch,
ab or de lley lo pagava.

Bialó al sentir aixó, groch, mut, febrosench, ésverat fugí del hostal y feu via cap á casa seva.

Tots tos cantadors lo guaytaren, y 'l que duya 'l compás:

—Malehit de Déu ets y serás! Ves allá, vergonya del poble—va dir aixecant lo puny clos y guaytant de rehull al mariner.—Ell! ell es qui 'l va matar! Pobre oficial! Perque encara que era francés, parlava catalá com nosaltres... era de Perpinyá... y en fi qui mata al hoste no mereix perdó de Deu. Malehit, malehit! Poch sabs tú la que Deu te deu tindre preparada. La pobre Maria que per casualitat ho va veure, encara 'n gemega y may més tornarà á ser lo que era. Ba! Ja la veyém. Prou tothom sab si avans tenia las galdas mes rojas ó no.

Pero en Bialó ja no 'l sentia.

May més ningú del poble va tornar á veure al mariner. Sols, si, s' deya que si s' havia tornat boig.

Sa mare morí de mala mort.

Lo barco va canviar de patró.

La casa va tenir un nou amo. Semblava que la ma de Deu pesant com una llosa de plom sobre aquella família, n' hagués esborrat fins le recort.

IV

Ara farà uns deu anys trobantnos á Tarragona jo y mon amich Remí anarem á festa major al poble de Vilaseca.

No hi anavam per veure cap monument, ni á cercarhi cap tradició, ni tampoch perque fos ell espill d' alguna especialitat ja en llenguatge, ja en trajo; res d' aixó s' hi troba; pero si 'ns hi duya l' afany de presenciar una d' aqueixas pantominas populars que allí 's conservan ab tota la grotesca naturalitat dels primers temps en que foren inventadas. Nos havian parlat del ball de *Rosaura* y del d' en *Serrallonga* y nosaltres volíam veure aquells personatges coberts d' anticuelas y casacas de tot tall y de tot temps. Volíam contemplar d' aprop aquells diables de las petadoras carretillas y cuas desvergonyidas... Res, aficions d' home desfeynat.

Nos trobavam donchs á la plassa major, quan de sopte 'ns cridá l' atenció un home vell segut á las escalas de l' esglesia tenint á sa falda á una noya rossa com un fil d' or y aixerida com un pèsol.

Al veure que me 'l guaytava un dels bordegassos que tenia jo aprop meu:

—«Es l' avil!»—va dirme, com si ab aquestas paraulas ne tingués prou per saber qui era.

Pero una dona que ab los rosaris á la ma, cap á la esglesia anava, al adonarse de ma curiositat, exclamá:

—Senyor, vol que li diga qui es, es un pobre orat que viu de recaptés. No se 'l sol veure gayre pels pobles; mes com á n' aquí hi ha una noya—té ja la du sobre,—que n' está enamorat, tres per dos hi ve y li du cosas... Oh! la tunanta! No 's descuyda may de anarli al darrera demanantli una admetlla, ó una nou. Es un diable! Ell l' estima! Verge santíssima! per ella 's deixaria llevar un dit de la ma!

Jo poch á poch havia anat acostantmhi, de manera que aixís que rompia la cobla jo ja 'm trobava aprop del vell y de la noya.

La devota s' havia ficat á l' esglesia. Lo meu amich me seguía sense dir res.

L' avi al véurem alsá 'l cap y mitj ribent torná á fer festas á la noya:

—Angeleta,—li deya,—demá aniré á Reus ¿qné vols que 't duga?

Y la noya responia:

—Una coca.

—Be, ¿y res més?

—Ensucrada... Pero ¡ey! no m' enganyis, porque l' altre dia 'm digueres que 'm durias una pansa de Cambrils y no me l' has duta.

—Qui sab! —feu l' avi.

Los ulls de l' Angeleta al sentirlo lluhiren d' alegría.

—Ah! sí? —exclamá—dónamela! dónamela.

Y comensá á escorcollarlo sens punt de repós.

L' avi reya y ab una ma la deturava, mentres ab l' altra amagava 'l rehim derrera sa esquena.

La noya no 's cansava de buscar, ni ell de riure.

Jo 'm mirava de fit á fit aquell home é involuntariament una veu interior me preguntava á mi mateix.

—Es possible que aquest home siga boig?

Lo meu amich no deya res, pero crech que devia pensar lo mateix.

Un crit de la noya 'm feu eixir del meu parament.

Havia atrapat lo fruyt que s' amagava l' avi y gra per gra se 'l estava ja menjant.

Jo 'm vaig treure una moneda de la butxaca y vaig posarla al costat del pobre vell sobre lo esgrahó de pedra hont seya.

Quan me n' anava una paraula de la Angeleta 'm deturá en sech.

—«Vaja, avuy te cantaré una cansó»—havia dit. Jo sempre so estat aficionadíssim á las cançons, sobre tot á las de la terra, com que 'n só arreplegat una bona pila. L' esperança de recullirne una de nova, 'm privá d' allunyarme d' aquell indret.

—Be, canta,—li feu l' avi.

La noya acabá de menjar-se tranquilament la pansa, llensá la rapa, va fregar-se tot mitj ribent las mans com si se las espolsés, y après...

—Escolta,—digné—ara va la cansó; pero si no 'm dus la coca de Reus, may més te 'n cantaré cap.

—Sí, sí, ja hi pensaré.

- Ensucrada y tot.
 —Ensucrada y tot.
 —Donchs bé, ja que m' ho promets; perque, m' ho promets ¿no es veritat?
 —Sí, filla, sí.
 —Oh! oh dius ribent y aixis no val; tens de posar la cara séria. L' avi 's formalisá lo possible.
 —Y ara? —va preguntar á l' Angeleta.
 —¿M' ho promets ab aquesta cara?
 —T' ho prometo.
 —Donchs escolta—y comensá aixis:

*Ja quan era petitet,
 lo seu pare 'l castigava,
 lo mal viure qu' ara en du
 de petit ja 'l senyalava,*

Un dia ne va hostatjar
 un soldat que rich estava,
 l' havian nafrat al pit
 y per moments s' escolava,
 pera robarli 'l diner
 sense cor l' assassinava,
 l' escanyava sobre 'l llit,
 sobre 'l llit hont reposava.
 Malhaja qui n' ha parit,
 un fill ab semblants entranyas!
 Ab los diners del soldat
 un barco nou se comprava
 y encara que brut de sanch
 ab or de llèy lo pagava....

Un crit horrorós del avi, trencá en sech la cansó de la noya que rompé en un plor seguit y 'm sobresaltà.

Groch, ab ulls que li saltavan de lan concas, sens barretina, trémol y espurnejantli 'ls llavis...

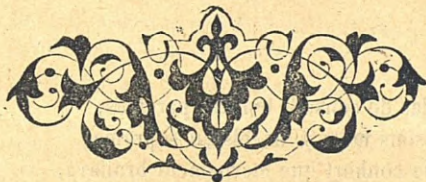
—Tú també?—exclamá ab veu ronca y agitada,—¿tú també? Y jo que t' estimava tant!—y 's posá á corre com un llamp cap á fora del poble.

Jo 'm vaig quedar fret y sense saber lo que 'm passava.

Dos dias després van trobar lo seu cadavre en la costa de Salou.

Lo mea amich que 'l va voler anar á veure, diu que, al tractar de saberse qui era, un vell pagés va respondre al jutge, que aquell mort era un home de mar, vehí de Caldetas d' hont faltava feya ja molts anys, tingut per boig y nomenat Bialó.

FRANCESCH PELAY BRIZ.

A LA MEMORIA DE MON BENVOLGUT AVI

JOSEPH MARIA DE MOLINS

(Q. A. C. S.)

Paraulas de consell, tendras paraulas,
dolçíssims mots d' excelsitut suprema,
font de conhort que eternament brollava,
tot ha finit, tot ha finit per sempre.

Sota la flor que 's bada, jau la vibra,
derrera del blau cel, dorm la tempesta;
entre 'ls plechs venturosos de la joya
arraulit lo dolor son jorn espera.

Ja l' arbre antich de soca revinguda,
la mort ha rosegat y caygué á terra
y 'ls fills que 'l cercan y los nets que 'l ploran
no trovan l' ombra ahont tant sovint s' asseyan.

De l' arbre aquell de venerant memoria,
la dalla de la mort n' ha fet estellas
y 'l vent de la tardor tot son fullatge
dins una tomba ha arresserat per sempre.

De l' arbre aquell de secular capsada
los fruyts caygueren al vení 'l Septembre
y allà ahont vivian sas arrels nervudas,
rebrolls tendrissims van xuclant la terra.

Arbre estimat de dolsa remembrausa;
al morir han vingut las neus primeras,
puig al xapluch de ton antich brancatge
jamay caygueren sobre 'ls fills las penas.

Los fills sospiran y los nets s' anyoran,
s' escorran en silenci las parpellas
y 'ls ulls te cercan y las pensas bullen
y 'ls brassos s' obran y lo buyt estrenyen.

Perque fugires, pare de mos pares,
quan tants fills deixas per demunt la terra;
perque fugires, avi amorosissim,
quan tot brollava al bes de primavera.

S' obrí una tomba y s' engolí 'l cadavre
y uns ulls miravan envelats, que atreyan;
eran los ulls del pare que 's clobian
al despedirse dels seus fills per sempre.

S' obrí una tomba y s' engolí un cadavre,
y uns ulls miravan fit á fit que atreyan,
eran los ulls del avi que, al tancarse,
baix baixet nos digueren já reveure!

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

16 Setembre 1890.

HIMNE ANDORRÁ

I

Som los antichs de la montanya,
som los tossuts del Pirineu;
tant de Fransa com d' Espanya
bé 'ns 'n trumfém desde Soldéu.
Aquí hi tenim la nostra teca,
y cada hu mira per ell;
fills de la Seca ó de la Meca,
tots son germans á Marritxeil.

*A Espanya y Fransa envia á la porra:
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

II

Als de la Séu 'ls dém á dida,
y ab los de Foix sem lo mateix;
Sant Juliá á ningú convida
y per 'xó es poble que may creix.

No hi ha per' qui mercat ni fira;
no hi ha grans festas del päys;
per 'xó ningú enveja al Balira
desde Carlit fins al Pandis.

*A Espanya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

III

La nostra vall es vall euskara
y per 'xó es dura de pelá;
aquí no hi han fet res fins ara
l' alegre Celta y lo Romá:
rassa sardana que 'ns contemplas,
si 'n vols de fil ja te 'n darém:
aquí no hi ha més lleys ni temples
que 'ls que nosaltres sols volem.

*A Espanya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com la d' Andorra.*

IV

Matxos tenim per la singladas,
matxos tenim per passa 'ls ports,
y havent fumat duas pipadas
ja 'n tenim prou per aná forts.
No 'n volém pas de carreteras,
ni de carrils que fan cuytá;
tot son falornias y fal-leras,
y lo milló es fe l' Andorrá.

*A Espaya y Fransa envia á la porra;
no hi ha altra terra com l' Andorra.*

LO CANT DEL MONTANYÉS

DES KNABEN BERGLIED DE UHLAND

Versió directa al català.

So l' pastor d' estas serras elevadas,
sobre 'ls palaus passejo mas miradas,
lo sol quan surt son primer raig m' envia,
jo recullo l' darrer quan mor lo dia.

So l' fill de la montanya.

Aquí salta la font de roca dura
y bech quan naix, son aygua fresca y pura
y quan salta y mormola envers la vall
encara aturo l' fugitiu cristall

So l' fill de la montanya.

Es la montanya mon tresor prehuat,
aquí s' forma al entorn la tempestat.
A Nort y á Sud ab ronch mugit s' inclina
y sols ma cansó tendra la domina.

So l' fill de la montanya.

Peta l' llamp á mos peus y l' tró rodola,
y encara l' blau del cel mos ulls consola;
coneix l' oratje coratjós y blau,
d' aquí l' comando; deix ma llar en pau.

So l' fill de la montanya.

Si may cridan al arma las campanas
y l' foch brilla en las serras y las planas,
devallo ab pressa, y al combat marxant,
brandint lo ferro faig oir mon cant.

So l' fill de la montanya.

JOAN PERPINYÀ.

¡HÓRFANA Y MÁRTIR!

os tretze anys de matrimoni que portaven l' Enrich y la Gracieta, no havian apayvagat poch ni molt l' amor que 's tenian, durant per ells encare la lluna de mel que ni un sol dia entelá lo núvol de la discordia.

No existia en tot lo veynat matrimoni més ben avingut y més felís en mitj de sa pobresa.

Trevallava l' Enrich de fadri fuster en un acreditat taller de la vila, vivint esclau de la sua muller y sa única filleta, la María Rosa, nina de dotze anys, xamosa com un pom de flors y viva com una centella. Per aquestos dos sérs treballava ab afany, havent lograt al casarse y ab los estalvis fets essent solter plantar una botigueta de betas y fils que 'ls ajudá á tenir més bon passament, fins al punt de poder atèndre ab més facilitat als dispendis que 'ls hi ocasionava la vasta instrucció que s' havïan proposat donar á la María Rosa.

Un dia d' estiu á la cayguda de la tarde, s' estava la Gracieta boy cantant assentada en la botigueta y cusint, quan li portaren son estimat espós agonitzant en una cadira que conduhian á brassos dos companys d' ofici de l' Enrich, que ni sisquera tingué esment de lo que li

passava. Tenia una gran ferida al cap que l'havia deixat sense sentits de resultas d'haverse desplombat al passar pel carené de la cuberta d'un edifici que junt ab sos companys enllatava. Caygué ab tan mala sort, que donant de cap á una enrestillada de mahons quedá com mort y presa d'una commoció cerebral que havia d'ésser de funestas consecuencias.

No tingué pas la Gracieta forsas suficients pera resistir cop tan fatal. Al veure ensangrentat é inmóvil lo rostre de son marit, ofegant un crit d'esglay fou acomesa d'un violent atach nerviós que la privá de rébre l'últim esguart que desde 'l llit de mort li dirigia son marit cercantla pel entorn de la cambra que tan temps sigué 'l niu dels seus amors.

Semblant desgracia no podia ménos de conmourre terriblement á la jove esposa, que no feu desde allavors rés més de bó. Una afecció de cor la precipitá en poch temps á la sepultura.

Xacrosa y ab la fonda tristesa que li produhí la mort del seu marit, no vegé lluhir may més lo sol de sa ventura, no aconhortantla las tendras manyagariás que sa filleta li feya pera endolcir en quant pogué l'amargor de sa viudesa.

La Maria Rosa creixia cada dia més, espigantse tan com dequeya la salut de la sua mare, circumstancia que l'obligá á portar sobre si 'l pés del negociet de la botiga, ab quals petites ganancias vivían modestament, aprofitantse encare la pobre noya en rébrer instrucció en l'escola abont era la més adelantada de totes.

La Gracieta havia experimentat un recruament en la malaltia que poch á poch minava sa existencia. Lo mal no li impedi continuar ab los quefers de la casa. Trastejava com podia, feya-esforsos de flaqueza pera amagar tot lo que podia á sa filleta lo trist estat en que allavors se trobava, evitantli los sufriments propis en qui té de fer cara á una llarga malaltia sense grans recursos y ausilis que per de comptat no tenia la Maria Rosa. Per aixó no faltaren pel vehinat personas caritativas que se li oferiren en tan dolorosa situació.

Juntas dormian la Gracieta y la sua filla desde 'l dia de la mort de l' Enrich.

Una matinada d' hivern, al desaparéixer las darreras ombras de la nit pera donar pás á la celistia que pels finestrans entrava á la cambra, se despertá la Maria Rosa presa d' una excitació que li acabava de produhir un tenebrós somni. Aixecá lo cap sobresaltada pera cerciorarse de sa realitat, cridant anguniosa á la sua bona mare que erta y freda no li responia, y fent moure una y cent voltas son inanimat rostre, vegé cert son presentiment. Quedava la pobre en la soledat més terrible.

Una fredor de glás s' apoderá de la orfe al contemplarse tan sola de matinada, y no podent sisquera vestirse pera implorar auxili, caygué feta una mar de llágrimas demunt los restos de la sua mare. Esperava los resplandors del dia pera cercar consol entre 'l veynat.

—¡Mare meva! t' he perdut per sempre, deya sanglotant ab lo cor comprimit per lo sentiment que l' embargava. ¡Vida meva, per qué m' has deixat! Ay Deu meu! que ja no rebré may més tas dolsas besadas, ni sentiré tos bons consells! Deu meu! Deu meu! quan amarga es la meva vida. Sens pare ni mare, qué será de mí?

A punta de dia lo veynat sabedor de la fatal desgracia que pesava sobre la Maria Rosa, s' afanyá á donar tota mena de consols á la pobre orfaneta procurant apartarla d' aquell lloch de desventuras. Fou portada á la casa d' una vehina que 's brindá á ampararla, y ab las reflexions que se li feren, se la persuadí de que no quedava abandonada com ella deya, ans al contrari que se li presentava un pervindre de falagueras esperansas.

Mes ay! que las suas ilusions debían durar tan sols lo que las flors d' estiu que l' ardor del sol mustiga.

Prou se resolgué en consell de vehinas lo dia del enterro de la mare de la Maria Rosa, que aquesta continués estudiant la carrera de mestra, regoneixéntseli disposició pera empéndrerla ab lliuiment, preparantla lo profesor de noys de la vila pera entrar en la Normal, mes poch á poch la protectora vehina s' aná refredant de sos propósitos excusantse en la falta de medis y la necessitat de atendre á sa propia familia que l' obligá per de prompte á colocala de sastressa, donantli entenent més tart ab lo pretest de que son jornal era massa reduhit, de que anés á trevallar á la fábrika que en la vila hi havia establerta, ahont se li deya guanyaria salari més crescut que 'ls ajudaria á sas precisas necessitats.

A solas, al seu quarto, desfegí la Maria Rosa ab abundant plor la

pena que li causaba semblant determinació, que no contradi en lo més mínim, resignantse á la sua sort pera no ésser tan gravosa á la familia que l' havia adoptada que no comprengué jamay son sufriment.

Durant tres anys trevallá la Maria Rosa en la fábrika, resignada apesars de lo molt que la contrariava una ocupació que de petita aburria.

Ab tot, en extrém suferta com era, no havia proferit jamay la més petita queixa, ni havia dat la més insignificant mostra de desagrado per una ocupació incompatible ab son modo de ésser.

En la fábrika, entre mitj de la munió de trevalladoras, era una excepció per sa pulidesa.

Rés li feyan las críticas d' algunas envejosas, ni las xanxas mortificants que se li dirigian fins al extrém de motejarla ab lo nom de la *pulida*.

Li bastava lo convenciment que tenia de que no faltant á sas obligacions se feya ben voler de sa familia adoptiva. Era ben mirada de la gent sensata de la població y fins apreciada dels duenyos y directors de la fábrika que admiravan son zel y constancia en lo cumpliment de son deber.

Un mati seré y hermós, esplendent com tots los de primavera, lo sol enviava sos raigs d' or per entre las vidrieras dels grans finestrals que donavan llum á la cuadra ahont trevallava la Maria Rosa.

En aquell lloch espayós y sofocant, carregat d' un confós y desagradable flayre, barreja d' untuositats y efluvis de la transpiració dels cossos dels trevalladors, de temperatura caldejada pel baf de cent bocas, lo vapor de la máquina y 'l frech incessant de las corretjas y embarrats que transmeten la forsa á la maquinaria entre l' infernal soroll produhit per los cossos xocants y engravacions, trevallava ayrosa la Maria Rosa ab una alegria de que no sabia darse compte, quan un fatal descuyt, degut á la sua extremada netedat, la precipitá á la més terrible de las desgracias, agafantli una engravació de la máquina que dirigia una má, fentli exalar xiscles esglayadors seguits de crits llastimosos que á pesar del brunzent y estrepitós soroll se feren sentir per

tota la quadra, acudintse en auxili de la desventurada que caygué presa d' una conmoció general que la deixá sense sentits, en tan que ab la velocitat del llamp s' escampava arréu per totes las dependencias esporguint á la gent que desolada corria d' assí y d' allá topant los uns ab los altres sense saber darse compte de lo que passava.

Transportada al llit d' una cambra del amo, mentres s' avisavan als senyors metges, se la feu tornar en sí ab una beguda antiespasmódica y al comensar á obrir los ulls escampá pel espay vagas miradas barbotejant eixas sentidas paraulas.

—¡Deu meu! ¡Deu meu! porque he de ser tan desgraciada.

—Valor, Maria Rosa, valor, li digué la senyora del fabricant. Si á Deu plau ni li faltarà consol.

—¡Y que trista es la meva situació! deya plorant amargas llágrimas que feyan trencá 'l cor. Verge santa, apiadéus de mí, repetia mentres d' arr-bada 'ls facultatius regoneixian son bras-dret que estava fet una llástima, ab lo magullament dels ossos, esqueixadas las carns y ennegridas pels untets y la sanch presa, fret é invensible á tota excitació y sostinguda la má solsament pels tendrums que s' havian salvat de l' acció devastadora de l' engravació de la màquina, resolguent y disposant lo convenient pera l' amputació de la xemicada má que indispensablement debía ferse pera evitar majors mals, cas que no admetia dubte per més que 's deixés á la societat un sér casi inútil pel treball, un sér que debía inspirar llástima...

Duas horas després, quedava realisada satisfactoriament tan cruenta operació, dormint encara placentia y tranquila la pobrisona mártir del treball, y al deixondirse de l' acció anestésica del cloriformo vegé l' amarga realitat de sa desgracia y pensant en son trist present y en son fosch pervindre no pogué menos que esclatar en abundant plor, que inútilment los facultatius procuravan contenir, fentli desvanéixer las inoportunas caborias que dins son cap bullíar, persuadintla ab atinadas reflexions morals que se li feyan de que devia tranquilisar son esperit y sométrers al repós més absolut pera evitar gravíssimas complicacions que podrian sobrevindre.

¡Pobra manqueta! ¡Inútil pel treball! ¿cóm subjectar son ánim abatut per cruhentas tristesas que havian posat tan fondas arrels en

lo seu cor, desde que quedà hórvena de pare y mare en la primavera de la vida?

—Desde que tinguí us de rahó, deya, ma vida ha sigut un cruel martiri; no he gosat un sol dia de felicitat ni rebut lo més petit consol; ¿qué puch esperar ja del mon?

—¡Que hi vols fer, filla! té de passar per tú, y pensa que las penas d' aquest mon, molt pesan en la balansa de las obras meritorias devant de Deu, li objectava una bona dona que l' assistia. No hi ha rosa sense espinas en aquesta vall de llágrimas, perque la verdadera felicitat tan sols se troba en lo cel.

—Certament que sí; emperó son ja tantas las contrarietats que sobre mi pesan, que casi la resignació se 'm fa impossible.

La cura total de la ferida no 's feu pas esperar gayre gracias als procediments moderns que ab discreció foren usats pels senyors facultatius y als assiduos cuydados prestats pels duenyos de la fàbrica que no volgueren que la María Rosa se separés d' ells pensant destinarla de preceptora de las duas nenas fillas sevas. Mes resignant ab agraphiment tan generosa oferta pregá á la senyora afavorís lo projecte que acariciava de ferse religiosa, á lo quedà obligada prometent fer las gestions indispensables pera lograrho.

Als quinze dias estigué completament curada.

Un mati, convallescenta encara, s' estava assentada en sa cambra que donava al jardí, darrera 'ls vidres del balcó, trista y pensativa; y, esbargint sa imaginació, contemplava la bella y espléndida naturalesa per ella revestida ab lo color de la més fonda tristesa. Las flors gemadas per la rosada de la nit mostravan tots sos encants, reflectint ab los raigs del sol sos variats matissos; los arbres ab sas flexibles branques se gronxavan al impuls del oreig; l' aucellada saltant jòganera de branca en branca entonava al Creador dolsa cantúria, mostrant en fi la naturalesa tota sos encants y galas primorosas, contribuint més y més á aumentar la tristesa de la María Rosa.

La sobtada veu de la senyora del duenyo de la fàbrica que en aquell instant entrava la tragué del ensopiment dihentli:

—María Rosa, atenta als desitjos de vosté acabo de parlar ab lo senyor Rector del encárrech que vá ferme de veure si podria lograr ferla entrar d' *hermana* en un Assil de Beneficencia, y si bé tots

estém disposats á fer las gestions precisas pera lograrho, dech repetirli que si li fà pèndrer semblant resolució l' estat en que 's troba en las presents circunstancias, li manifesto los mateixos oferiments que vaig ferli de que no ha de faltarli res en nostra casa que li concedeix la més franca protecció y hospitalitat.

— Gracias, bondadosa senyora, gracias, li agraheixo ab tota l' ànima: lo seguiment de desgracias que successivament s' han amontonat sobre mí, m' han impulsat á realisar lo pensament que temps ha tenia fet de consagrar-me á Deu per sempre més: emperó avuy me temo sia un impossible, perque esgarradeta com he quedat y sense recursos ¿cóm es possible que pugan admétrem?

— No desconfío d' alcansarho, Maria Rosa: qui sap, tal volta no será cap impossible.

— Si aixís fós á vosté deuria la única felicitat que puch disfrutar ja.

— Todas las gotas despresas del cel tenen posada en aquest mon, y també vosté ha de trobarla, si es que se sent ab decidida vocació.

— ¡Irrevocable! ¿Com nó, si es l' únich consol ja que 'm resta?

Dos meses després, ab l' influencia de las bonas personas que s' interessaren per la María Rosa, sigué admesa en un Assil de Beneficencia dedicat al sosteniment y ensenyansa de pobres nenas órfanas.

RICART G. RIERA.

Molins de Rey, Maig de 1890.

L' ESCON

Per tot arriba la llum novella,
poblets y masos van fentli lloch.
L' escon dels avis es fusta vella.

¡Tirém-la al foch! —

Per las planuras y per la serra
eixas paraulas escampa 'l vent;
mes tots los ecos de nostra terra
van responent:

— De catalunya la gran Historia
al sol d' un dia com neu no 's fon.

L' escon dels avis es nostra gloria;

¡Servém l' escon!

¡Oh, sí, servem-lo! ¿Qué hi fa que rigan
perque fem joyas de trastos vells?
al niu dels avis los nets s' abrigan.

¡Riemnos d' ells!

Honrats pagesos, veniuhi á seure
que l' alegría vos durá al cor.
Si es fusta vella, la varen treure
d' un tronch de llor.

Del llor espléndit que s'extenia
de vostra terra per l' ample espay,
y un llor de gloria, per vell que sia,
no 's crema may.

Qui vulla ferho no tindrà entranyas,
qui sols ho pense mal cor tindrà;
no deu petjarne nostras montanyas,
no 'ns es germá.

Mereix que caygan damunt sa testa
las santas pedras del seu teulat;
mereix que 's tornen bossins d' aresta
sos grans de blat.

La destrat nova ja 'l roure estella,
pero la soca del bosch no 's mou.
¡Oh gent moderna, la fusta vella
be dura prou!

L' escon encara la llar vigila
perque no 's perda may sa calor,
perque no geli 'l mal vent de vila
la fe del cor.

Aquí s'aprenen las llissons claras
que de la vida son nort fehel,
aquí 's reflexa en lo front dels pares
la llum del Cel.

Aquí ressonan cada vesprada
nostras rondallas y nostres cants.
¡Qué n' es d' alegre la castanyada
quan ve Tots Sants!

¡Qué n' es d' alegre ab la seva fressa
la nit de naixer lo Fill de Deu!
La bona mare sembla que 'l bressa,
quan bressa 'l seu.

L' avia ja 's deixa de la filosa
y de la sitja treu lo vi blanch,
mentres lo jove las neulas posa
damunt del banch.

La canalleta al costat del avi
canta que canta á la mitja nit,

ab las riallas damunt del llabi
y 'l goig al pit.
Quan se prometent nostras pagesas
aquí se 'ls dona 'l preubat anell
que ab las pedretas pe 'l foch encesas
es molt més bell.

Aquí 'ls esposos que be s' estiman
se juran sempre un amor etern,
aquí 'ls vells débils al foch s' arriman,
quan ve l' hivern.

L' escon encara las alegrías
del cor del poble conserva aixís.

Ell de las rústegas pagesías
fa un paradís.

Per més que 's diga que 'l mon^{fa} via,
per més que 's canti lo seu progrés;
aixó es la que era l' escon un dia,
y aixó es lo qu' es.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

À L' HORA DEL TRENCH DE L' AUBA

MEDITACIÓ Y SÚPLICA

Ab la llum matinera de la diada,
ab las gayas cançons del passarell,
oh Deu, mon Deu, desperta
l' ànima mia, pren assedegada
son vol ràpit envers vostre Escambell.

Jau lo cos en lo llit, mes ab damera
mon pensament s' enlayra fins á Vos.
¿No sou font sanitosa
que la carn esmortuida regenera,
que fa s' alegri l' esprit dolrós?

Del erm los solitaris en esta hora
la salmodia comensan del mati;
al so d' una campana,
que 's sent de los pinars per més enfora,
ab fe us demanan lo socors diví.

Pare nostre, qu' estau en las alturas.
de resplendentas glorias rodejat,
com l' ermità us imploro;
permeteume que conte desventuras,
quo us demane consol per caritat.

¿Lassa com no ha d' estar l' ànima mia
si per tot vostre Nom veig malehir,
y, ensenyorint la terra,
axecarse ab ergull la flastomia,
fahent als homens del Creador fugir?

Lo Regne de la pau y la bonesa
que Vos vingüereu á establir al mon,
'par que retut ne quedi
Triunfa 'l mal, s' engrexa la vilesa,
Floca la guerra, la justicia 's fón.

La Voluntat del univers regina,
quí del no rés tragué los mars, la llum,
la gran naturalesa;
la Voluntat, dels àngels lley divina,
menysprehada n' es de vanitat pe'l fum.

Guaytáu, Senyor, desde lo trono altíssim,
guaytáu... No hi ha ningú que fassa 'l bé;
la miseria 'ns atupa;
per' moltes parts hi falta lo suavíssim
pa d' esperit, y 'l de lo cos també.

¡Ah! Si d' amor la font veym estroncada
y l' arbre de la ciencia enmatzinat,
si 'l cor y el seny patexen;
la descarnida fam, la set irada.
del cos de molts gaudexen á ciutat.

Y 'ls contratemps los homens no sofferen,
y, omplerts d'enveja y de mortal rencor,

foch del infern vomitan;
los deutes de son pròxim no alleugeran,
y 'ls oys cobejan enjegan l' amor...

L' ànima mia fins al moll dels ossos
assabarada d' amargor està.

L' ampla terra consiro,
y l' infantivol innocencia, trossos,
ab vell vestit despellissada vá.

Aydat de los plahers ab la falsía
per fernos renegar vé el tentador;
nos bressa, 'ns afalaga;
per plassas y carrers, de nit y dia,
ríaller presenta lo pecat traydor.

¡Oh Pare, Pare nostre!, ¿'ns abandona
la omnipotencia? La que 'ls liris vest,
y á las aus boscatanas
en lo xarmat ivern socors las dona,
¿á Satán nos entrega que 'ns invest?

¡No, per ditxa!... Lo sol sa llum destrena,
y de la boyra aixuga 'l regalim;
Sol de la pura gracia,
enviaunos un raig de llum serena.
calor qu' aixugui dels pecats lo llim...

Vejentme pas de l' infernal llobera,
moltas vegadas invoquí 'l sant Nom;
vos lo crit exoíreu
y me lliuráreu de l' horrible fera,
perque sou sempre el lliurador del hom.

Aveniu, donchs, bon Deu; per la clemencia,
per la Mare purissima eus ho dich;
ohíu la humil progaría.

¡Daunos ajuda, santa Providencia;
agenollat posantme 'us ho suplich!

Senyor, vostra fortesa vencedora
habite avuy en lo pregon dels cors;
y la virtut s' axequi,
com al bes de la rohada animadora
s' axecan ara las mostissas flors.

J. TARONJÍ.

LLETRA D' AMOR

A...

Hermosa: desde 'l dia que 't vaig veurer,
estich pensant ab tú de dia y nit;
donzella, te desitjo per esposa,
lo cor me diu que ab tu seré felís.

Ja sé que tu m' estimas! Si, aquell dia,
m' ho varen dir los teus hermosos ulls,
y la rojor encesa de tas galdas,
ben clar que m' ho expressá, nina, per tu.

Mes no 'n tinch prou. Més certitut desitjo.
Si; m' ho han de dir tos llavis perfumats,
tinch de sentir ta veu tot conmoguda,
dihentme á cau d' orella lo jo t' am.

Tinch d' aspirar de ta boqueta fresca,
tebi alé suaument ubriacador;
de mirarme en tos ulls y tu has de dirme,
que sols per mi s' està dalint ton cor.

Hermosa: vina donchs cap á la platja,
quan altrás terras aclareixi 'l sol,
á joch sigui l' aucell, las llars tancadas,
y dins del gran silenci resti tot.

La mar mormolará baixeta y dolsa,
plascenta la estelada 'ns vetllará,
y 'ls dos ben sols, m' aymia, en aquella hora,
del nostre amor ab calma hem de parlar.

EMILI TARRÉ.

